

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» імені Т.Г.ШЕВЧЕНКА**

**НИ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ  
ДИСЦИПЛІН імені О.М.Лазаревського**

**КАФЕДРА ПРАВА, ФІЛОСОФІЇ  
ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

**ПОЛІТОЛОГІЯ**

(назва навчальної дисципліни)

**ПРОГРАМА**

**навчальної дисципліни**

**підготовки                      бакалавр**

(назва освітнього ступеня)

**галузі знань галузь знань: 01. Освіта 03. Гуманітарні науки**

(шифр і назва галузі)

**Спеціальності                      033 Філософія**

(шифр і назва спеціальності)

**Чернігів, 2019 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Навчально-науковим інститутом історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М.Лазаревського  
Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: канд. політ. наук, доцент Костирев А. Г.

Обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою  
Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені  
О.М.Лазаревського  
Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка  
“ 27 ” вересня 2019 року, протокол № 2

## ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “політологія”  
складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр  
(назва освітнього ступеня)  
спеціальності 033 філософія

**Предметом** вивчення навчальної дисципліни є політична система суспільства.

**Міждисциплінарні зв’язки:** філософія, соціологія, правознавство, всесвітня історія.

**Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:**

1. Історія політичної думки.
2. Політичні інститути і процеси.

### **1. Мета та завдання навчальної дисципліни**

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни політологія є формування у студентів цілісного уявлення про політичну систему суспільства, її структуру, основні інститути та функції.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни політологія є:

- творче осмислення та оцінка політичних ідей минулого та основних політологічних теорій;
- оволодіння систематизованими, цілісними знаннями про політику, політичну сферу суспільного життя та політико-владні відносини;
- урозуміння сутності держави як політичної форми організації суспільства та базового елементу політичної системи;
- засвоєння концептуальних підходів щодо форм і закономірностей функціонування політичних інститутів;
- формування вмінь та навичок самостійно аналізувати суспільно-політичні явища та процеси;
- виховання громадян демократичної держави з високим рівнем патріотизму, політичної свідомості та культури.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

**знати:**

- етапи розвитку світової та української політичної думки;
- базові сучасні політологічні концепції;
- структуру і функції політичної системи;
- теорії походження, парадигми, ознаки, функції, структуру держави, характерні особливості та ознаки різних форм державного устрою і державного правління, ознаки демократичного, тоталітарного, авторитарного політичних режимів;
- сутність, ознаки, функції, типологію політичних партій, типологію партійних систем;
- демократичні принципи сучасних виборів, типологію та особливості виборчих систем;
- особливості функціонування політичної системи в Україні.

**вміти:**

- застосовувати отримані знання при аналізі державних та світових суспільно-політичних процесів;
- давати характеристику держави за базовими ознаками форми правління та устрою;
- здійснювати порівняльний аналіз різних політичних режимів;
- класифікувати політичні партії, партійні та виборчі системи;
- давати науково обґрунтовану характеристику основним інститутам політичної системи України, оцінювати ефективність функціонування різних суб'єктів політики.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

## **2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни**

### **Змістовий модуль 1. Історія політичної думки**

**Тема 1. Політичні ідеї античності, середньовіччя та Ренесансу.** Патріархально-патерналістська концепція держави Конфуція. Ідеальна держава Платона. Проблеми походження, сутності та форми держави у вченні Аристотеля. Теоретичні погляди Цицерона на державу. Компетенції «граду земного» і «граду Божого» у теології Аврелія Августина. Питання походження, сутності і форми держави у вченні Фомі Аквінського. Ідея розмежування законодавчої та виконавчої влади держави у поглядах Марсилія Падуанського. Тлумачення сутності політики у творах Н. Макіавеллі. Погляди на державу Жана Бодена. Ідеї представників утопічного соціалізму Т. Мора і Т. Кампанелли.

**Тема 2. Становлення та розвиток ліберальних та соціалістичних теорій у європейській політичній думці.** Політичні погляди Ш. – Л. Монтеск'є. Вчення про державу і право Г. Гроція. Теорія природного права і суспільного договору Б. Спінози. Політичні погляди Т. Гоббса. Політичне вчення Дж. Локка. Політичне вчення Ж.-Ж. Руссо. Політико-правові погляди І. Канта. Політико-правове вчення Г. Гегеля. Теорія ліберальної демократії А. Токвіля. Утилітаризм І. Бентама. «Нова політична філософія» О. Конта. Позитивізм Г. Спенсера. Закон рівної свободи. Концепція «індустріального суспільства» А. Сен-Сімона. Проект суспільного устрою Ш.Фур'є. «Соціалістичне суспільство» Р. Оуена. Науковий соціалізм К. Маркса. Проблеми походження, сутності та історичних перспектив держави у працях Ф. Енгельса. Анархія П. Прудона, М. Бакуніна та Ж. Сореля. Ленінська теорія соціалістичної революції та диктатури пролетаріату. Політична соціологія М. Вебера. Неомарксизм А. Грамші та І. Валерстайна. Американська і французька школи політичної науки: неолібералізм і європейський соціалізм.

**Тема 3. Історія політичної думки в Україні.** Пам'ятки політичних думок мислителів Київської Русі. Релігійно-політичні ідеї митрополита Іларіона. Українська політична думка в козацько-гетьманську добу. Формування політичних ідей в умовах українського культурно-національного відродження. Ідеї волі та демократії, проблеми відновлення української державності. Погляди на державу М. Костомарова. Політичні поезії Т. Шевченка. Політичні погляди М. Драгоманова. Політичні погляди С. Подолинського. Погляди на державу І. Франка. Політичні погляди М. Грушевського. Соціалізм В. Виниченка. Консервативна концепція С. Томашівського. Політичні погляди В. Липинського. Дослідження української державності В. Кучабського. Політична позиція М. Михновського. Інтегральний націоналізм Д. Донцова. Націократія М. Сціборського. Національно-державницька концепція С. Дністрянського. Концепція побудови української державності В. Старосольського. Націонал-демократизм О. Бочковського.

## **Змістовий модуль 2. Політичні інститути і процеси.**

**Тема 4. Політична влада і політичні системи.** Особливості політичної влади. Суб'єкти і об'єкти політичної влади. Політичне лідерство. Концепція «правлячих класів» Г. Моска. Варіанти класифікації еліт В. Паретто. Р. Міхельс: «залізний закон олігархічних тенденцій» у демократії. Р. Манхейм: новий спосіб самоінтерпретації еліти. Теорії меритократії Д. Белла. Тенденції розвитку еліт Дж. Бернхем. Процес формування еліт. Типологія еліт. Порівняльний аналіз сучасних українських політичних еліт та їхнього впливу на політичні процеси у державі. Поняття політичної системи. Функції суспільної системи за Т. Парсонсом. Теорія політичної системи Д. Істона. Типологія політичних систем Г. Алмонда. Порівняльний аналіз демократичних, авторитарних та тоталітарних систем. Політичні принципи і основні концепції демократії. Політична система України на шляху демократичного розвитку: проблеми і перспективи.

**Тема 5. Держава – головний інститут політичної системи суспільства.** Сутність і ознаки держави. Основні концепції походження держави. Функції сучасної держави. Форми державного устрою. Форми державного правління. Політичні режими та їх характеристика. Вищі органи сучасної держави і поділ державної влади. Громадянське суспільство і правова держава. Вищі органи державної влади сучасної України: особливості взаємодії і розподілу влади.

**Тема 6. Політичні партії, партійні та виборчі системи.** Поняття політичної партії. Походження політичних партій. Класифікація політичних партій. Визначення партійної системи. Типологія партійних систем. Однопартійна та гегемоністська партійні системи. Партійна система домінування та двопартійна система. Партійні системи обмеженого та поляризованого плюралізму. Атомізована партійна система. Визначення виборчої системи. Показники ефективності виборчої системи. Порівняльний аналіз виборчих систем та їх ефективності. Технологічний аспект впливу виборчого ладу на партійну систему. Три соціологічні закони М. Дюверже. Партійна та виборча системи в Україні: етапи становлення і сучасний стан.

**Тема 7. Політична культура і політична комунікація.** Сутність, структура і динаміка політичної культури. Політична свідомість. Політична психологія та ідеологія. Політична соціалізація. Політична культура у різних суспільно-економічних і цивілізаційних формаціях. Політична культура в Україні. Патріотизм vs націоналізм. Політична комунікація: поняття, функції, рівні. Походження і структура сучасної медіа-системи. Політичні функції ЗМІ. Взаємодія політичної та медіа-систем. Політика у мережевому суспільстві. Стан і проблеми політичної комунікації в Україні. Міжцивілізаційна комунікація як геополітична функція України.

### 3. Рекомендована література

#### Основна:

- Абетка української політики: довідник. – К.: Смолоскип, 2005. – 328 с.
- Бурдяк В. І. Політична культура, ідеологія, психологія: навч. посіб. / Бурдяк В. І., Ротар Н. Ю. – Чернівці: Руга, 2006. – 104 с.
- Гриценко З. І. Історія світової та вітчизняної культури, соціологія, політологія : Короткий словник термінів і понять / Гриценко З. І., Довбня О. М., Волошан М. М. – Х. : Харківський держ. аграрний ун-т ім. В. В. Докучаєва, 1998. – 122 с.
- Закон України "Про Кабінет Міністрів України" [Текст] : станом на 10 трав. 2018 р. - офіц. вид. - Харків : Право, 2018. - 46, [1] с.
- Иванов В. Н, Матвиенко В. Я., Патрушев В. И., Молодых И. В. Технологии политической власти: зарубежный опыт/ В. Н. Иванов, В. Я. Матвиенко, В. И. Патрушев, И. В. Молодых. – Київ: Вища школа, 1994. – 263 с.
- Історія політичної думки: навч. енцикл. словник-довідник для студентів вищ. навч. закл. / За заг. ред. Н. М. Хоми [В.М. Денисенко, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов та ін.]. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – 766 с.
- Історія політичної думки: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]; 2-е вид., перероб. і доп. – Львів : «Новий Світ–2000», 2017. – Т.1.: Від зародження до початку ХХ ст. – 404 с.
- Історія політичної думки: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]; 2-е вид., перероб. і доп. – Львів : «Новий Світ–2000», 2017. – Т.2.: ХХ – початок ХХІ ст. – 598 с.
- Колодій А. Політологія : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / А. Колодій, В. Харченко, Л. Климанська, Я. Космина. – К.: Ельга-Н, Ніка-Центр, 2007. – 584 с.
- Конституція України [Текст]: станом на 22 січ. 2018 р.: відповідає офіц. тексту. - Харків : Право, 2018. - 70, [2] с.
- Кормич А. І. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / Кормич А.І. – К. : Правова єдність, 2009. – 312 с.
- Кочубей Л. О. Вибірчі технології : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Кочубей Л. О. – К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2008. – 332 с.
- Кузенко У. І. Політична функція держави та її реалізація в Україні / Уляна Іванівна Кузенко. – Івано-Франківськ : Приват. ВНЗ Ун-т Короля Данила, 2018. – 20 с.
- Кухта Б. Політологія. Історія і теорія політичної науки: курс лекцій / Кухта Б., Красівський О., Ліпенцев А. – Львів : Кальварія, 2004. – 272 с.
- Мойзес Н. Занепад влади. / Пер. О. Дем'янчук. – Київ: Book Chef, 2017. – 448 с.

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та семінарських занять з навчальної дисципліни "Політологія" (відповідно до вимог ECTS): для студ. IV курсу ден. ф-тів / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого / уклад. Михайло Петрович Требін. – Х. : Нац. юрид. академія України, 2008. – 53 с.

Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хомич; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2016. – Т. 1. – 516 с.

Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2017. – Т. 2. – 535 с.

Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Горбатенко В.П., Саприкін А. П., Шемшученко Ю. С. та ін. – К. : Генеза. 2007. – 395 с.

Політологія : підруч. / за ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 3-тє вид., перероб., доп. – К. : Академія, 2008. – 567 с.

Політологія : [підруч. для студентів вищ. навч. закл.] / за ред. В. Г. Кременя, М. І. Горлача. – К.; Х. : Єдинорог, 2007. – 640 с.

Політологія. Політичні системи в умовах демократизації: тексти лекцій для студ. усіх і спец. форм навчання / Київський національний ун-т будівництва і архітектури. К.: КНУБА, 2009. ? 88 с.

Політологія у запитаннях і відповідях : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. К. М. Левківського. – К.: Вищ. шк., 2003. – 263 с.

Половець В. М., Мисюра О. О. Політологія. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів гуманітарних і природничих факультетів. – Чернігів, 2014. – 212 с.

Потульницький В. Нариси з української політології (1991–2006) / Потульницький В. – К. : Либідь, 2007.– 320 с.

Потульницький В.А. Теорія української політології. Курс лекцій.- К., Либідь.- 1993. .– 280 с.

Почепцов Г. Г. Інформаційна політика: навч. посібн. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 663 с. (серія “Вища освіта XXI століття”).

Прикладна політологія: навч. посіб. / за ред. В. П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – 472 с.

Рудич Ф. М. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Рудич Ф. М., Балабан Р. В., Ганжуров Ю. С. та ін. – К.: Либідь, 2008. – 439 с.

Санжаров С. М. Історія вчень про державу і право. Від найдавніших часів до початку XIX століття : навч. посіб. / Санжаров С.М. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2008. – 148 с.



Сліпець П. П. Політичні цінності: теорія і методологія пізнання та реалізації. – К.: Знання України, 2009. – 251 с.

Цюрупа М. В., Ясинська В. С. Основи сучасної політології: підруч. / М. В. Цюрупа, В. С. Ясинська. – К.: Кондор, 2009. – 354 с.

Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки). / П. П. Шляхтун. – К., Либідь. – 2002. – 575 с.

#### **Додаткова:**

Алексеев І. В. Міжнародні політичні процеси : навч. посіб. / Алексеев І. В. – Донецьк: Норд-Прес, 2009. – 289 с.

Бойко О.Д. Політичне маніпулювання: навч. посіб. / Олександр Дмитрович Бойко. К.: Академвидав, 2010. – 432 с. (Серія "Альма-матер").

Вебер М. Политика как призвание и профессия. Избр. Произведения. - М., 1990. – 412 с.

Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Олександр Погорілий (пер.). – К.: Основи, 1998. – 534 с.

Гасвський Б. А. Сучасна українська політологія : навч. посіб. / Борис Аркадійович Гасвський. – К. : Міжрегіон. акад. управління персоналом (МАУП), 1999. – 266 с.

Гелей С. Д. Політологія: навч. посіб. / С. Д. Гелей, С. М. Рутар – 7-ме вид., перероб. і допов. – К.: Знання, 2008. – 415 с.

Герасимчук Т. Ф. Концептуальні основи теорії політики : навч. посіб. / Герасимчук Т. Ф., Киридон А. М., Троян С. С. – Рівне: Вид. Зень О.М., 2008. – 307 с.

Гонюкова Л. В. Суспільно-політичні об'єднання: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / Л. В. Гонюкова, Б. М. Максимець. – К. : Генеза, 2009. – 234 с.

Даль Роберт А. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція / О.Д. Білогорський (пер.з англ.). – Х. : Каравела, 2002. – 216 с.

Данильян О. Г. Політична влада як механізм регулювання конфліктів у сучасних суспільствах [Електронний ресурс] / О. Г. Данильян // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. - 2014. - № 4. - С. 7-14.

Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: Лекції на тему політики свободи у ХХІ столітті / Анастасія Орган (пер.з нім.). – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. – 110 с.

Дюверже Морис. Политические партии / Л. А. Зимина (пер.с фр.). – 4-е изд. – М.: Академический Проект; Трикста, 2007. – 540 с.

Дергачев В. А. Геополитический словарь-справочник / Дергачев В. А. – К.: КНТ, 2009. – 592 с.

- Зеленков М. Ю. Политология для юристов в таблицах и схемах : учеб. пособие / Зеленков М. Ю. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2009. – 587 с.
- Історія політичної думки: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми [І. В. Алексеєнко, Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна та ін.]. – Л.: «Новий світ – 2000», 2016. – 1000 с.
- Кін Дж. Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення. – К.: К.І.С.: Аналітично-дослідницький центр "АНОД", 2000. – 191 с.
- Короткий оксфордський політичний словник / пер. з англ.; за ред. Ієна Макліна, Алістера Макмілана. – 2-е вид. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2006. – 789 с.
- Костырев А. Г. Украина: буфер или форум? Межцивилизационная коммуникация как геополитическая функция Украины / А. Г. Костырев. – LAP Lambert Academic Publishing, 2013. – 160 с.
- Кравченко А. И. Политология: учебник / Кравченко А. И. – М.: Проспект, 2008. – 444 с.
- Лазор О. Д. Державна служба в Україні : навч. посіб. / О. Д. Лазор, О. Я. Лазор – 3-тє вид., доп. і переробл. – К. : Дакор, 2009. – 560 с.
- Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза: антологія / уклад. : О. Проценко, В. Лісовий. – 2-ге вид., переробл. – К.: Простір; Смолоскип, 2009. – 1123 с.
- Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. / Ліпкан В. А. – 2-ге вид. – К. : КНТ, 2009. – 574 с.
- Логвина В. Л. Політологія : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Логвина, А. О. Михайлик. – 2-ге вид. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В.; Абетка, 2009. – 304 с.
- Мадіссон В. В. Політологія міжнародних відносин : [навч. посіб. для студ. гуманітарних фак. вищ. закл. освіти] / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов – К. : Либідь, 1997. – 174 с.
- Макиавелли Н. Государь. – М., 2004. – 134 с.
- Миллюха Г. В. Международные отношения и мировая политика : учеб. пособие / Миллюха Г. В., Резников В. В., Чумако-ва А. С. – Х. : Этнограф, 2009. – 120 с.
- Нозик Р. Анархия, государство и утопия / Б. Пинскер (пер. с. английского). М.: ИРИСЭН, 2008. – 423 с.
- Обушний М. І. Політологія : довідник, навч. посіб. / Обушний М. І., Коваленко А. А., Ткач О. І. – К. : Довіра, 2004. – 599 с.
- Парето Вильфредо. Компедиум по общей социологии / Государственный ун-т Высшая школа экономики / А.А. Зотов (пер.с ит.). – 2-е изд. – М. : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2008. – 512 с.
- Піча В. М. Політологія : [підруч. для студ. вищ. закл. освіти] / Піча В. М., Хома Н. М. – 5-те вид., стер. – Львів : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
- Політологічний енциклопедичний словник / відп. ред. Ю. С. Шемшученко; упоряд. В. П. Горбатенко. – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 735 с.

- Політологія: академіч. курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / ред. кол. : Микола Іванович Панов. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Видав. дім "Ін Юре", 2006. – 520 с.
- Політологія : історія та методологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ф. М. Кирилюк. – К. : Здоров'я, 2000. – 630 с.
- Політологія: Конспект лекцій / Український держ. морський технічний ун-т ім. адмірала Макарова; Миколаївський гуманітарний ін-т; за ред. О. В. Бобіна. – Миколаїв : УДМТУ, 2003. – 79 с.
- Політологія : навч. посіб. / за ред. Б. Л. Дем'яненка.– 3-тє вид., доп. і уточ. – К. : ВЦ ТОВ Софія, 2008. – 754 с.
- Політологія : підруч. для вищ. закл. освіти / наук. ред. Антоніна Колодій. – К. : Ельга-Н, 2000. – 582 с.
- Політологія : підруч. для вищ. навч. закл. III–IV рівнів акредитації / за ред. Ф. М. Кирилюка. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Здоров'я, 2004. – 775 с.
- Політологія : підруч. / за ред. М. М. Вегеш. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
- Політологія : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Київський національний торговельно-економічний ун-т; за ред. Ю. І. Кулагіна, В. І. Полуріза. – К. : Альтерпрес, 2002. – 612 с.
- Політологія у схемах, таблицях, визначеннях : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І. С. Дзюбка. – 3-є вид., доопр. і доповн. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 178 с.
- Порівняльне правознавство. Порівняльна політологія: Системат. бібліогр. покажчик / НАН України / за ред. О. С. Кресіна, І. О. Кресіної. – К.: Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького, 2002. – 311 с.
- Рудич Ф. М. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Рудич Ф. М. – 3-тє вид., перероб., доповн. – К. : Либідь, 2009. – 480 с.
- Рябов С. Г. Політологія: словник термінів і понять / С. Г. Рябов / Федерація профспілок України; Український ін-т туризму. – К. : Тандем, 1996. – 192 с.
- Токвиль А. де. Демократія в Америці. - М.,1992. -286 с.
- Ульянов (Ленин) В. И. Государство и революция. Полн.собр.соч. т. 33. – 546 с.
- Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. / К. Маркс, Ф. Энгельс собр. соч. т. 22.

### **Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит.**

**Засоби діагностики успішності навчання – усні відповіді, стандартизовані тести, реферати, студентські презентації та виступи на наукових заходах.**

**Програму склав**

**доц. Костирєв А. Г.**